

OPRACOWANIE PYTANIA

Postawy odwagi i tchórzostwa. Omów zagadnienie na podstawie znanych Ci fragmentów *Potopu* Henryka Sienkiewicza. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

LEKTURA BAZOWA

Henryk Sienkiewicz, *Potop*

EPOKA

Pozytywizm

ŹRÓDŁO

ustna.odrabiamy.pl

ZESKANUJ TELEFONEM ALBO KLIKNIJ

Kursy maturalne

Pakiet 10 kursów do matury 2027 od Odrabiamy.pl.

Przećwicz to pytanie

Darmowy symulator matury ustnej. Ocena wg kryteriów CKE.

Posłuchaj

Darmowy kurs z opracowaniem pytań jawnych 2027.

1

O co tak naprawdę pyta komisja

Zagadnienie wymaga zestawienia dwóch postaw i ich oceny: odwaga to nie tylko brawura na polu bitwy, ale też odwaga moralna - przyznanie się do win i wzięcie odpowiedzialności; tchórzostwo zaś to często nie strach fizyczny, lecz konformizm, wygodnictwo i zdrada dla własnego bezpieczeństwa. Warto pokazać, że Sienkiewicz różnicuje odwagę - od szaleńczej junackiej po dojrzałą, ofiarną - i piętnuje tchórzostwo elit jako grzech wobec ojczyzny.

odwaga	W <i>Potopie</i> ma kilka odmian: junacka brawura młodego Kmicica, dojrzała odwaga Babinicza pod Częstochową i odwaga moralna – przyznanie się do win i przyjęcie kary. Komisja oczekuje, że je rozróżnisz i ocenisz.
tchórzostwo	Nie tylko strach na polu bitwy, lecz przede wszystkim kapitulancie i zdrada z wyrachowania: szlachta poddająca się pod Ujściem, Radziwiłłowie układający się ze Szwedami. Sienkiewicz karze je surowiej niż zwykły lęk.
postawy	Trwałe wybory, które określają człowieka, a nie chwilowe reakcje. Wypowiedź ma pokazać, że odwaga i tchórzostwo to decyzje, za które bohaterowie ponoszą odpowiedzialność.

KOMISJA CHCE USŁYSZEĆ

- ✓ Jasno postawioną tezę, że w *Potopie* odwaga jest miarą wartości człowieka, gdy służy wierności ojczyźnie i słowu, a tchórzostwo ukryte pod maską rozsądku jest formą zdrady.
- ✓ Co najmniej dwa przykłady odwagi z fragmentów – przemianę Kmicica i jego wyprawę na działo pod Jasną Górą – oraz co najmniej jeden przykład tchórzostwa: kapitulację szlachty pod Ujściem lub zdradę Radziwiłłów w Kiejdanach.
- ✓ Kontekst literacki lub historyczny oraz wniosek o tym, że odwaga u Sienkiewicza zawsze łączy się z wiernością wartościom, a powieść miała krzepić serca czytelników pod zaborami.

2 Co wziąć z lektury i jaki kontekst wybrać

Z LEKTURY BAZOWEJ

- Kmicic na początku: młody chorąży orszański z kompanią warchotów pali Wołmontowicze w odwecie za śmierć towarzyszy, porywa Oleńkę Billewiczównę i ściąga na siebie wyrok szlachty laudańskiej. Odwaga bez hamulców – brawura, która nie służy niczemu poza własną fantazją, i punkt wyjścia do przemiany.
- Kiejdany: na uczcie hetman Janusz Radziwiłł ogłasza układ ze Szwedami; Mirski i Stankiewicz rzucają mu buławy pod nogi, a Wołodjowski, Skrzetuski i Zagłoba odmawiają posłuszeństwa i wszyscy trafiają do więzienia; Kmicic, związany wcześniejszą przysięgą na krucyfiks, zostaje przy zdrajcy i traci w oczach Oleńki. Zdrada z wyrachowania w wielkim stylu i dramat człowieka uwięzionego przez własne słowo.
- Zwrot Kmicica: gdy Bogusław Radziwiłł cynicznie wyjawia mu, że Radziwiłłowie chcą podzielić Rzeczpospolitą jak sukno, Kmicic próbuje porwać Bogusława i zostaje ranny; przyjmuje nazwisko Babinicz, by odkupić winy czynem. Odwaga moralna – zerwanie z fałszywą lojalnością i gotowość do służby bez sławy.
- Obrona Jasnej Góry: Babinicz przybywa do Częstochowy, ostrzega przeora Kordeckiego przed Szwedami i walczy na murach, a gdy Müller sprowadza ciężką kolubrynę, w nocy sam wychodzi z klasztoru i wysadza działo, ryzykując życie. Odwaga najwyższa – ofiarna, świadoma ceny, w służbie czegoś większego niż on sam.
- Kuklinowski: po wysadzeniu dział Kmicic wpada w ręce Kuklinowskiego, polskiego szlachcica w służbie szwedzkiej, który mści się za dawną zniewagę, przypalając mu boki pochodnią; Kmicica ratują Kiemlicze, a on odptaca oprawcy tą samą męką. Tchórzostwo i podłość zdrajcy zestawione z hartem człowieka, który cierpi za sprawę.
- Kapitulacja pod Ujściem i odwaga wobec króla (opcjonalnie): na początku wojny szlachta wielkopolska pod wodzą Opalińskiego poddaje się Szwedom bez walki, dla wygody i bezpieczeństwa; później Kmicic w górach ratuje Jana Kazimierza wracającego do kraju i wyznaje mu prawdę o sobie. Tchórzostwo elit jako grzech wobec ojczyzny i przyznanie się do win jako akt odwagi.

LITERACKI

POLECANY

***Który skrzywdziłeś*, Czesław Miłosz**

Poeta staje po stronie skrzywdzonego, potępia oprawców i nie boi się zemsty tyrana, bo wie, że zawsze pojawi się kolejny wierny prawdzie; naprzeciw niego stoją ulegli i fałszywi pochlebcy. Zestaw ten kontrast z odwagą Kmicica i tchórzostwem wojewodów.

LITERACKI

Pieśń o Rolandzie

Roland w wąwozie Roncevaux walczy z Saracenami do końca i długo odmawia wezwania pomocy rogiem, bo honor rycerza nie pozwala na odwrót; gdy w końcu dmie w olifant, jest już za późno. Ginie zwrócony twarzą ku wrogowi, a jego śmierć zostaje ukazana jak śmierć świętego. Etos rycerski – odwaga aż po śmierć w służbie Boga, króla i ojczyzny – jest wzorcem, z którego Sienkiewicz czerpie dla Kmicica; różnica w tym, że Kmicic musi na ten etos dopiero zasłużyć.

HISTORYCZNY

Potop szwedzki (1655–1660) i pisanie powieści ku pokrzepieniu serc

W 1655 roku znaczna część szlachty i magnaterii rzeczywiście poddała się Karolowi Gustawowi, a obrona Częstochowy i konfederacja tyszowiecka stały się punktem zwrotnym wojny. Sienkiewicz pisał o tym w latach osiemdziesiątych XIX wieku, pod zaborami, by pokazać rodakom, że naród potrafi podnieść się z upadku; kontekst tłumaczy, dlaczego odwaga jest w powieści tak wyraźnie nagradzana, a tchórzostwo piętnowane.

LITERACKI

***Iliada*, Homer (pojedynynek Hektora z Achillesem)**

Hektor wie, że w pojedynku z Achillesem zginie, i mimo lęku – w pewnej chwili nawet ucieka wokół murów Troi – staje do walki, bo tego wymaga honor obrońcy miasta. Homer pokazuje, że odwaga nie wyklucza strachu, lecz go pokonuje; to pozwala ocenić bohaterów Sienkiewicza głębiej – Kmicic pod Jasną Górą też się boi, a jego wartość polega na tym, że idzie mimo to.

3 Mapa wypowiedzi

- 1 Teza: w *Potopie* odwaga jest miarą wartości człowieka i patrioty, a tchórzostwo – ukryte pod maską wyrachowania – formą zdrady.
- 2 Przemiana Kmicica: od awanturniczej brawury do dojrzałej odwagi w służbie ojczyzny.
- 3 Obrona Jasnej Góry i samotna wyprawa Kmicica przeciw działu wroga jako akt najwyższego męstwa i gotowości na śmierć.
- 4 Kontrast: kapitulancтво i zdrada części elit – tchórzostwo jako wybór wygody kosztem ojczyzny.
- 5 Kontekst: *Który skrzywdziłeś* (Czesław Miłosz) – Poeta staje po stronie skrzywdzonego, potępia oprawców i nie boi się zemsty tyrana, bo wie, że zawsze pojawi się kolejny wierny prawdzie; naprzeciw niego stoją ulegli i fałszywi pochlebcy. Zestaw ten kontrast z odwagą Kmicica i tchórzostwem wojewodów; wniosek – odwaga u Sienkiewicza zawsze łączy się z wiernością wartościom.